

Az írás egy mezősegi asszony életében

■ Orbán Edit 1938. február 19-én született Almásmálom egyik kiemelkedő képességekkel rendelkező család népszerű gyermekeként. Egyaránt szeretett tanulni, olvasni, verset írni és énekelni. Tanító nénije továbbtanulásra biztatta, szülei azonban nem engedték el, szükség volt a munkajére, a gazdálkodás nem fért össze a tanulással.

Gyermekkorra nem volt felhőtlen. Mostohaanyával nevelkedett, aki nem volt rossz ember, mégsem tudta kellőképpen betölteni az édesanya szerepét. Tizenhét éves korában akarata ellenére férjhez adták egy nála kilenc évvel idősebb legényhez. Emiatt házassága sem volt a legboldogabb. Isten négy fiúgyermekkel áldotta meg, akik köztül ketten érték meg a felnőttkort.

Életük hangsúlyosan a mezőgazdaság körül forgott, abból szerezték meg a mindennapi kenyeret. Egyedüli kiegészítő jövedelemforrást a piacozás jelentette, amire hetente egyszer, szerdán került sor. A mezőgazdaság mellett állattartással is foglalkoztak: voltak ökreik és teheneik, szám szerint kettő-kettő, borjak, juhok, szárnyasok és tulkok, melyeket a lányok számára neveltek.

A háború alatt az Orbán család tartalékait az orosz katonák élték fel, tüntették el. A kvótarendszer idején annyi búzát kellett beszolgáltatni, hogy a maradék nem volt elég egész évre. Nem csupán a búzát, hanem minden mást be kellett adni: kukoricát, krumplit, állatokat, és nagy adót is kellett fizetni. Mire elérkezett az ős, semmijük nem maradt. Edit tisztelte Ceaușescut azért, mert munkát biztosított, nem hagyott senkit munka nélkül.

Lánykorában, házas életének első felében verseket, köszöntőket és búcsúztatót írt. A többi parasztfirótól abban tér el, hogy soha nem vezetett naplót, sosem tartott arra igényt, hogy érzéseit papírra vesse, egy papírral ossza meg. Különlegessége a versírásban és a tudásban rejlett. Az alfabetizáció számára is fellélegzést jelentett, az írás által felszabadultabbá vált, önmagát alakíthatta, még ha csak rövid ideig is.

Az írás egyrészt az időtől, másrészt pedig az alkalomtól függött. Bárhova ment, dolgozni, istentiszteletre vagy akár táncba, mindig magánál hordott egy füzetet és ceruzát, azért, hogy azonnal papírra vethesse gondolatait, melyeket esős időben vagy vasárnaponként verssé alakított. Legtöbbet a mezőn írt, amikor egymaga volt, és így alkalma volt elmélyülni gondolataiban. Nem írt rendszeresen, rutinszerűen. Írásai ünnepeknapokon, konfirmáció vagy lakodalom alkalmával kerültek bemutatásra. Ezek kivitelezésére kizárólag ceruzát használt. Ösztönösen írt. De akár alkalmi szerzőnek is nevezhetjük, mivel verseit különböző és egyben egyedi alkalmakra írta, nem tartotta szükségesnek megőrzésüket. Versei által másokkal, a faluval, kommunikált, és ugyanakkor a saját magánterét teremthette meg.

Edit életében az írásnak tekintélye van: gyűjti a könyveket, a verseket, a fontosnak vélt iratokat, továbbá tiszteletben tartja a nagy kánonokat: például Petőfi Sándor és Arany János verseit.

„Betoladkodó” íróként fontos szerepet töltött be faluja életében. Bár mindössze négy osztályt járhatott ki, környezetében elismerésben részesült. Bármennyire is szorgalmas, jó képességű, példás tanuló volt, nem

volt lehetősége kitörni abból a falusi közezből, melybe beleszületett. Verseit nem őrizte meg, emlékezetéből kiveszett a sok költemény, amelyeket élete során megalkotott.

PÁL EMESE

A naplóírás jelentősége egy gazdálkodó ember életében

■ A temetést követő napsütéses délutánon hazavittük az özvegyen maradt nagymamámat, és azért, hogy ebben a nehéz időszakban ne hagyjuk őt magára, sorra érkezett a rokonság többi tagja is. Az udvaron található műhely körül gyülekeztünk, mintha abban bíznánk, hogy találkozhatunk azzal, aki nemrég félbehagyta az ott megkezdett munkáját. A fásszínnek is nevezett birodalomban, ahol a nagytatám az ideje nagy részét töltötte, természetesen nem találtunk senkit, mégis egy új világ tárult fel előttünk. Olyan megsárgult lapokból álló, öt füzetet tartalmazó naplóköteget találtunk, amelyekről utólag kiderült, hogy nyolc éven át titokban íródtak. Akkor és ott, gyerekként, az volt az első gondolatom, hogy vajon szerepel-e az én nevem a naplóban, vajon írt-e rólam valamit a nagytatám.

Csak jóval később, a kolozsvári néprajzi tanulmányaim során kezdtek el másfajta kérdések is foglalkoztatni a napló kapcsán. A napló elemzése során az egyén leírásain át próbáltam a korszak sajátosságait figyelembe véve értelmezni a bejegyzéseket, hogy rájöjjek, milyen jelentőséget tulajdonított egy gazdálkodó ember a naplóírásnak. Munkám során a naplóba feljegyzett hasznos ismeretek, a munkavégzés, a számontartás, a datálás és az emlékezés szerepeit, valamint az ezekkel párhuzamosan megjelenő „én” megkonstruálását, önkifejezését és az egyéni életpálya dokumentálását vizsgáltam. A kutatásom módszertanát és a dolgozatom teljes felépítését nagymértékben meghatározta Mohay Tamás 1994-es, hasonló témában íródott műve.*

Elemeztem a feljegyzéseket, piszkozatokat, és ezek mellett a nyomtatott, géppel írt és szerkesztett lapok, számlák jelenlétét is külön értelmeztem. Az írásnak a mindennapi életben betöltött szerepét, valamint az élmények sajátos feldolgozásmódját és az idő megélésének, tagolásának sajátos habitusát is kutattam. Interjú készült a családtagokkal, hogy képet kaphassak arról, milyen indíttatásból készült, és milyen funkciót töltött be a napló írójának életében, illetve az életrajzára vonatkozóan is gyűjtöttem adatokat. A bejegyzéseket tartalmuk alapján csoportosítottam, és rájöttem, hogy ez lényegében egy gazdasági napló. A dátumokra összpontosítva táblázatban összesítettem a heti, havi és évi bejegyzéseket, melyből egyfajta rendszerességet kívántam kikövetkeztetni, illetve azt, hogy mikor volt több ideje az írásra, hétköznapokon vagy ünnepnapokon. A napló tartalmát vizsgálva kirajzolódott, hogy a naplóírás ideje alatt mi állt élete középpontjában, milyen jellegű gondolatokat írt le, mi volt az életcélja, ki-